

Knjige in knjigoljubi (111)

Huda Jama

MIHA NAGLIČ

Huda jama, 3. marca 2009. Se še spominjate, kaj so odkrili tega dne? "Po skoraj osmih mesecih odstranjevanja ovir, ki so nas ločile od žrtev, smo končno stali pred njimi. Stali smo pred ogromno belo gmoto, ki ji nismo videli konca. Pred množico še nerazpadlih trupel. Na desetine jih je bilo, ki so bili pobiti v rovu in zabetonirani. Ko smo se sklonili, smo z grozo ugotovili, da nismo naleteli zgolj na kosti, kakršne običajno ostanejo od človeka po 64 letih. Naleteli smo na trupla, na katerih so bili vidni lasje, nohti, koža, ušesa. Bili so dobesedno prepleteni drug z drugim. Kot v skupinskem množičnem krču. Zaradi odsotnosti zraka trupla namreč niso razpadla. Tega, kar smo videli, preprosto nismo znali poimenovati. Molk, tišina in premlevanje Zločina." Tako so zgodovinar **Mitja Ferenc**, rudar **Mehmedalija Alić** in kriminalist **Pavel Jamnik** v monografiji **Huda Jama** opisali, kar so v tej "prehudi" jami odkrili tistega dne. Z besedami tega ni mogoče popisati, treba je videti vsaj še slike. Tiste, ki so na straneh 92-93, me spominjajo na platna Zorana Mušiča, na katerih je naslikal svoje videnje grozot koncentracijskih taborišč in sem jih videl na

njegovi veliki pariški retrospektivi (Grand Palais, 1995). Pretresljiva je fotografija dekliških in ženskih kit na strani 151 ali pa posmrtnih ostančkov človeka (76-77), ki se je, iščoč izhod, priplazil do ene od enajstih pregrad, in ko ni mogel naprej, tu umrl. Grozljiva je podoba mumificirane glave (132-133), ki je v ustih skrivala zlat poročni prstan; tja ga je skrtil njegov nosilec in z gravure je razvidno, da se je poročil na god sv. Barbare, 4. decembra 1937, ubit pa je bil v rovu z njenim imenom osem let pozneje. Kakšna kruta ironija!

Ob gornjih prizorih se vprašamo, kdaj se je to zgodilo, kdo so bile žrtve in kdo ubijalci? Pobijanje v Hudi Jami naj bi se začelo konec maja in nadaljevalo v prvih junjskih dneh leta 1945. Odkritelji so v vstopnem rovu našli posmrtne ostanke 427 ljudi, v 32 metrov globokem jašku pa še 369 oseb; toliko jih je bilo na globini 8 do 13,5 metra, ocenjujejo, da jih je do dna še več kot 2300. Imen žrtev ne poznamo, imen sodnikov in rabljev tudi ne. Tisti, ki še živijo, nočejo govoriti, sklicujejo se na zavezo k molčečnosti in na dejstvo, da ni nikogar(?), ki bi jih od nje odvezal. Oseba J. O. je 8. maja 2009, dva meseca po odkritju, vendarle spregovorila in povedala, kako so jih pobijali, kakšna je bila teh-

Huda Jama, Družina, Ljubljana, 2011, 280 strani + DVD, 64 evrov, www.druzina.si

nologija likvidacije. Mitja Ferenc izpoved v odličnem povzetku knjige (Huda Jama, Skrito za enajstimi pregradami, 272-273) obnovi, kakor sledi. "Kriminalisti so našli nekaj oseb - Slovencev, ki so sodelovali ali bili priče pri moriji v rovu. Pripadali so 3. brigadi slovenske divizije KNOJ-a. Izpričali so, da so ujetnike v nočnih urah pripeljali iz taborišča Teharje pri Celju. Tovornjaki so se ustavili nekaj sto metrov pred rudnikom, žrtve so napatili v rov in jim pred moriščem ukazali, naj se slečejo do golega. Morali so poklekiniti pred jašek, likvidatorji so jim namerili v zatilje in jih po strelo zvrnili v jašek. Njihova oblačila in osebne dokumente so pobrali in odnesli nazaj v taborišče, kjer so jih uničili. Ko je bil jašek poln, so likvidatorji zadnje skupine ujetnikov pobili kar v rovu. Ena od prič pravi, da je vojak gnal po pet ali šest ujetnikov v rov. Tam so bili že mrtvi, zloženi kot polena drug na drugega in drug zraven drugega, so se morali trije, ki so še čakali na smrt, s

trebuhom uleči nanje. En vojak pa jih je postrelil." Človek se ob tem sprašuje, podobno kot ob procesijah Judov, ki jih "likvidatorji" vodijo v "kopalnice" - kako to, da se ni vsaj kateri od njih uprl ali poskušal pobegniti? No, saj kakšen tak je gotovo bil, a pretresljivo je dejstvo, da se je velika večina povsem prepustila poti v smrt. Najbrž so bili za upiranje preveč izmučeni ali pa so do zadnjega upali v preživetje? Iz opisa tehnologije likvidacije vidimo, da so jo izvajalci povzeli po svojih učiteljih iz Katynskega gozda - s strelom v tilnik. Vendar so tudi v tem primeru učenci prekosili učitelje. Likvidatorji NKVD so, prepričani, da jih nihče ne bo našel in izkopal, žrtve zagrebli oblečene in z mnogimi drobnimi osebni predmeti - po katerih je bila mogoča poznejša identifikacija. "Naši" so to napako (najbrž tudi po navodilih NKVD, pri kateri so se šolali) odpravili in tako onemogočili oziroma zelo otežili prepoznavanje žrtev. Prstan, ki ga je ena od njih skrila med svojimi zobmi, je ena redkih izjem, a še ta ne pove imena ... Kakorkoli že, ob velikem šmarnu 2011 se lahko vprašamo, ali so ti v-zemljo-skriti ljudje že dočakali svoje vnebovzetje? Ali vsaj primerno zemeljsko počivališče in pomnik?

**Naslovnica knjige,
oblikoval Sine Kovič**

**V ustih skriti prstan
po 64 letih**

Huda jama, brez besed

Kite deklet in žena, pobitih v Hudi Jami